

Λύκειος, διατηρεί την εξήγηση του ὀνόματος τῆς Ἀγορᾶς και παραλείπει τὸ...ὄνομά της.

10. 11

κι αὐτὸ τὸ αἵματοράντιστο παλάτι
τῶν Ἀτρειδῶν κτλ.
πολύφθορόν τε δῶμα Πελοπιδῶν τότε

Λάθος 13: Ὁ μεταφραστής συγχέει τὸ πολύφθορον τοῦ κειμένου, πού θά πεί 'κατεστραμμένο' (παράβαλε και Τραχι- νιδῶν 477) μετὸ παροξύτονο πολυφθόρον, 'πού χαλᾶ' ἢ 'χάλασε πολλούς', κι ἀποδίδει στὸ πρῶτο τῆ σημασία τοῦ δευτέρου.

Λάθος 140: Ὁ ποιητὴς μιλεῖ γιὰ παλάτι, ὅχι τῶν Ἀτρειδῶν, μὰ τῶν Πελοπιδῶν, ὄνομα τοῦ γένους πού περιλαμβάνει τοὺς γιούς και ἀπογόνους τοῦ Πέλοπα, δηλαδὴ τὸν Θυέστη, τὸν Ἀτρέα και τοὺς γιούς τοῦ Ἀτρέα. Ἀντικατασταίνοντας τὸ 'Πελοπιδῶν' μετὸ 'Ἀτρειδῶν', ὁ μεταφραστής περιορίζει τοὺς τίτλους τοῦ παλατιοῦ στους γιούς τοῦ Ἀτρέα μοναχά, στὸν Ἀγαμέμνονα και στὸ Μενέλαο (πού τελικὰ τὸ παλάτι τῶν Μυκηνῶν δὲν τοῦ ἀνήκει).



Δὲ διαλέξαμε λάθη ἐδῶ κ' ἐκεῖ μετὸ φακό, πού ἀπὸ καμιά μεταφράση δὲ λείπουν. Πήραμε τοὺς δέκα πρῶτους στίχους τῆς ἀπόδοσης τῆς 'Ἠλέκτρας' τοῦ Σοφοκλῆ, πού τριάντα τώρα χρόνια τῆ μεταχειρίζεται στίς παραστάσεις του τὸ Ἐθνικὸ Θεᾶτρο, κ' ἡ παραβολὴ του μετὸ πρωτότυπο πού ἐπιχειρήσαμε, εἰδείξε μιὰ ἀπίστευτη σειρά διαφορῶς, παραλείψεις, παρανοήσεις και σοβαρότατα λάθη. Δὲν θὰ συνεχίσουμε τὸ ἄχαρο ἔργο πού μᾶς ἐπέβαλε ἡ ἀμάθεια τῶν σκηνοθετῶν τοῦ Ἐθνικοῦ Θεᾶτρου. Πρῶτα γιὰ δέκα συνεχεῖς στίχοι τῆς ἀρχῆς εἶναι ἀρκετοὶ γιὰ νὰ δείξουν τὸν χαραχτήρα ὀλόκληρης τῆς ἀπόδοσης τοῦ δράματος, κ' ἔπειτα γιὰ τὸ μεταφραστή τῆς 'Ἠλέκτρας' και τῶν ἄλλων δραμάτων τοῦ Σοφοκλῆ, σὰ λαμπρὸς ποιητὴς, εἶναι σεβαστὴ μορφή τῶν ἐλλήνων γραμμάτων. Ἀτυχῶς, οἱ μεταφράσεις τοῦ Σοφοκλῆ δὲν πέτυχαν τὸ βαθμὸ ἐκεῖνο τῆς στερεότητος πού θὰ τοὺς ἐπέτρεπε νὰ κρατήσουν τὸ χῶρο τους γιὰ μερικὲς δεκαετίες. Ἡ ἐξακολουθητικὴ χρῆση τους ἀπὸ τὸ Ἐθνικὸ Θεᾶτρο, δείχνει καθυστέρηση ἀντιλήψεως, ἔλλειψη γούστου και ἀγνοία τοῦ κειμένου. Ἐγκυμονεῖ ἀκόμη σοβαροὺς κινδύνους γι' αὐτὸ, ὅπως ἡ διαστροφή τῆς ἐρμηνείας τοῦ Ἀίαντα', ἀπὸ τῆ λαθεμένη ἀπόδοσι μᾶς μόνο λέξης, τοῦ νάπου, πού μεταφράζονται, λαθεμένα, 'λαγγάδι'. Ἡ ἐπίμονη χρῆση τους, ἡ προσκόλλησι τοῦ Ἐθνικοῦ Θεᾶτρου σ' αὐτές, ἀπεπλῖζει τὴν προοδευτικὴ βελτίωσι τῶν μεταφράσεων τοῦ Σοφοκλῆ, και στερεὴ τὰ γράμματά μας ἀπὸ ζηλευτότερα κατορθώματα, πού τὸ Ἐθνικὸ Θεᾶτρο ἔπρεπε ἀντίθετα, σὰν Ἐθνικὸ, νὰ τὰ ἐνθαρρύνει και νὰ τὰ παρακινᾷ, κι ὅχι νὰ τὰ στομαίνει. Ἄν ζοῦσε, ἀπὸ τὴν ἀποψη τούτη θάβλεπε κι ὁ ἴδιος ὁ Γρυπάρης τὴν κριτικὴ τῶν μεταφράσεών του και, ψυχῆ μεγαλόφρονι ὅπως εἶτανε, θὰ τὴν ἐπικροτοῦσε και θὰ τὴν βοήθοῦσε.



Τὸ ζήτημα δὲν πρέπει νὰ κλείσει χωρὶς μιὰ παραστατικὴ εἰκόνα τῆς σχέσης τῶν σκηνοθετῶν μετὸ κείμενο πού διδάσκουνε, τῆς σχέσης τῆς ἀπόδοσης αὐτῆς μετὸ πρωτότυπο, τῆς σχέσης τοῦ Ἐθνικοῦ Θεᾶτρου μετὸ τὴν ὑπόθεσι τῆς Τραγωδίας, και τῆς σχέσης τῶν ἠθοποιῶν μετὸς ῥόλους πού ἀναδημιουργοῦνε. Ἄν παραλείψουμε τίς λαθεμένες ἀποδόσεις (πού εἶναι οὐσιαστικὰ ἀνυπαρκτες ποσότητες), σημειώνοντας τὰ κενὰ τους μετὸ ὀρθῆς ἀγκύλες ([]), κι ἂν σημειώσουμε και τίς παραλείψεις μετὸ πλάγιες ἀγκύλες ([/]), ἴδου ποῖαν εἰκόνα παρουσιάζουν οἱ δέκα πρῶτοι στίχοι τῆς ἀπόδοσης αὐτῆς τῆς 'Ἠλέκτρας'.

Ἦ ἐκεῖνου πού [] στὴν Τροία [/]
τοῦ Ἀγαμέμνονα γιέ, τώρα [] ἐκεῖνα
πού [] πάντα [/] []
Νὰ τὸ Ἄργος τὸ [] πού [] ποθοῦσες,
τὸ [] τοῦ [] κόρης τοῦ Ἰνάχου,
κι αὐτὴ ναι τοῦ θεοῦ τοῦ λυκοκτόνου,
'Ορέστη, ἢ ἀγορά [/] κι ἀριστερά μας
νὰ ὁ ξακουστός ναὸς τῆς Ἥρας· νὰ τὴν
πού φτάσαμε ἢ πολυχύρη Μυκίνα
κι αὐτὸ τὸ [] παλάτι,
τῶν [] κτλ. κτλ.

Π. Α.

ΚΑΙ ΟΙ ΕΙΚΟΣΙ ΠΡΩΤΟΙ ΣΤΙΧΟΙ

Μιὰ καίρια σύμπτωση ἔφερε στὴ διάθεσι τοῦ "Θεᾶτρου" τῆν ἐπιστολὴ ἑνὸς μελετηροῦ ἐκπαιδευτικοῦ — τοῦ φιλόλογου κ. Κώστα Τοπούλη, καθηγητῆ στὸ "Λύκειο Τρικάλων"— μετὸ κριτικὴ τῶν εἰκοσι πρῶτων στίχων τῆς ἀπόδοσης τῆς "Ἠλέκτρας", ἀπὸ τὸν Γρυπάρη. Τὴν παραθέτουμε κι αὐτὴ :

Κείμενο

Ἦ τοῦ στρατηγῆσαντος ἐν Τροία ποτὲ
'Αγαμέμνονος παῖ, νῦν ἐκεῖν' ἐξεστὶ σοι
παρόντι λεύσσειν, ὧν πρόθυμος ἦσθ' αἶε.
Τὸ γὰρ παλαιὸν Ἄργος, οὐπόθεις, τότε,
τῆς οἰστροπλήγος ἄλσος Ἰνάχου κόρης.
αὕτη δ', Ὀρέστα, τοῦ λυκοκτόνου θεοῦ
ἀγορὰ Λύκειος· οὐδ' ἀριστερᾶς δ' ὄδε
'Ἡρως ὁ κλεινὸς ναὸς· οἱ δ' ἐκάνομεν,
φάσκειν Μυκίνας τὰς πολυχρύσους ὄραν,
πολύφθορόν τε δῶμα Πελοπιδῶν τότε,
ἔθεν σὲ πατρός ἐκ φόνων ἐγὼ ποτε
πρὸς τῆς οὐαίμου και κασιγνήτης λαβῶν
ἦνεγκα καξέσωσα κ' ἀξεθρεψάμην
τοσόνδ' ἐς ἦβης, πατρὶ τιμωρὸν φόνου.
Νῦν οὖν, Ὀρέστα και σύ, φίλτατε ξένων
Πυλάδῃ, τί χεῖρ ὄραν ἐν τάχει βουλευτέον·
ὡς ἡμῖν ἦδη λαμπρὸν ἥλιον σέλας
ἔφα κινεῖ φθέγματ' ὀρούθων σαφῆ
μέλαινα τ' ἄστρων ἐκλέλοιπεν εὐφρόνη.
Πρὶν οὖν τιν' ἀνδρῶν ἐξοδοιοπορεῖν στέγης,
ξινάπτειτον λόγοισιν· ὡς ἐνταῦθα ἐμέν,
ἴν' οὐκέτι ὀκνεῖν καιρός, ἀλλ' ἔργων ἀκμή.

Μετάφρασι

Ἦ ἐκεῖνου πού ἐστρατήγησε στὴν Τροία,
τοῦ Ἀγαμέμνονα γιέ, τώρα ὅλα ἐκεῖνα
πού ἐλαχταροῦσες πάντα, ἐμπρός σου βλέπεις·
νὰ τὸ Ἄργος τὸ παλιὸ πού ὄλο ποθοῦσες,
τὸ ἄλσος τῆς δὺστηγης κόρης τοῦ Ἰνάχου,
κι αὐτὴ ναι τοῦ Θεοῦ τοῦ λυκοκτόνου,
'Ορέστη, ἢ ἀγορὰ· κι ἀριστερά μας
νὰ ὁ ξακουστός ναὸς τῆς Ἥρας· νὰ τὴν
πού φτάσαμε ἢ πολυχύρη Μυκίνα,
κι αὐτὸ — τὸ αἵματοράντιστο παλάτι
τῶν Ἀτρειδῶν ἀπ' ὅπου, ὅταν ἐσφάζαν
τὸν πατέρα σου μέσα, ἐγὼ σὲ πῆρα
ἀπὸ τῆς αὐταδέρφης σου τὰ χέρια
και σ' ἔσωσα και σ' ἔθρεψα μεγάλο,
γιὰ νὰ γενεῖς μιὰ μέρα ἐκδικητῆς του.
Τώρα λοιπόν, Ὀρέστη και σύ ἀπ' ὄλους
πού ἀκριβέ μας, Πυλάδῃ, πρέπει ἀμέσως
τὸ τι ἔχομε νὰ κάνουμε νὰ δοῦμε·
γιὰ τὴν ἔσβησαν τῆς μαύρης νύχτας τ' ἄστρα
και τὸ λαμπρὸ τὸ φῶς ξυπνάει τοῦ ἡλιοῦ
τῶν πουλιῶν — ἄκου — τ' αὐγινὰ τραγοῦδια,
πρὶν λοιπὸν βγεῖ κανεὶς ἀπ' τὸ παλάτι,
πάρετε ἀπόφασι, γιὰ τὸ ὅπου στέκει
τὸ πράγμα, δὲν σηκώνει ἀργοπορίες,
μὰ ὁ καιρὸς σπράχνει στὴ δουλειὰ νὰ μποῦμε.

— Τοῦ στρατηγῆσαντος. Ἡ λέξι σημαίνει «ἐκεῖνον» πού διέ-
πρεψε ὡς στρατηγὸς (τῶν Ἑλλήνων) ἢ «ἐκεῖνου πού ὠδή-
γησε ὡς στρατηγὸς (τους Ἑλλήνες)». Τὸ ὅτι ὠδήγησε τους
Ἑλλήνες ἦταν γνωστότατο στὸν ἀρχαῖο θεατῆ, γι' αὐτὸ κι ὁ
Σοφοκλῆς παραλείψε τὴ λέξι. Σήμερα ὅμως δὲν πρέπει νὰ
παραλειφθεῖ, γιὰ τὴν — ἀν παραλειφθεῖ — λιγώτερο θὰ ἐννοή-
σουμε ἐμεῖς τὸ στίχο ἀπὸ ὅ,τι οἱ ἀρχαῖοι.

— Ποτέ = κάποτε. Ἀφήνεται, ὅμως, ἀμετάφραστο.

— Τὸ ἐξεστὶ σοι λεύσσειν θὰ πεί «μπορεῖς νὰ δεῖς ἀπὸ δῶ
και πέρα», ὅχι «βλέπεις». Θὰ πεί «σοῦ δίνεται τὸ προνόμιο
νὰ δεῖς». Κέρδισες τὸ προνόμιο.

— Τὸ παρόντι θὰ πεί ὅχι «κμπροστά σου» ἀλλὰ «μιὰ πού
ἦρθες, ἐδῶ πού εἶσαι τώρα, φτάνοντας ὁ ἴδιος ἐδῶ μπροστά
τους». Ἔτσι τὸ «ἐξεστὶ σοι λεύσσειν παρόντι» πού θὰ πεί
«μπορεῖς πιά τώρα, μιὰ πού ἐπιτέλους ἦρθες ὁ ἴδιος, νὰ δεῖς»,
ἔγινε κμπροστά σου βλέπεις, και ἀφήνεται ἔξω ὁ κόπος, ὁ

κίνδυνος και ή χαρά που έχει το «παρόντι» και ή εκπλήρωση, που έχει το «έξοστι».

— Της οιστροπλήγος. 'Ο άρχαίος θεατής ήξερε ότι ή κόρη του 'Ινάχου ήταν ή 'Ιώ, και τ' όνομά της το συμπλήρωνε μόνος του. 'Ο σύγχρονος όμως δεν το ξέρει και πρέπει να τ' ακούσει. 'Ο άρχαίος θεατής ήξερε ακόμα ότι την 'Ιώ την αγάπησε ο Δίας, ότι ή γυναίκα του ή 'Ηρα ζήλεψε, την μεταμόρφωσε σε βόδι και την άφησε να τή φυλάει ο 'Αργος, κι ότι ο Δίας διέταξε τον 'Ερμή και ο 'Ερμής σκότωσε τον 'Αργο, και ή 'Ιώ από τότε περιπλανιόνταν πάνω στη γή κοιστροδίνητη — «τσιμπημένη από βοιδόμυγα» — «μανιακή». 'Αρα, αν αποδώσουμε το κοιστροπλήγος με το «δύστυχης» (όπως ο Γρυπάρης), κι αν δεν αναφέρουμε το όνομα «'Ιώ», κάνουμε στίχο νοηματικά άσυμπλήρωτο και ακατάληπτο, ή αδιάφορο.

— Άλλος. Τή λέξη τή λέμε και μεϊς με την έννοια «μικρό δάσος», «άβρκο». Στά άρχαία σήμαινε «ιερό δάσος», και ο θεατής στο άκουσμά της ένιωθε σεβασμό και δέος στο Δία που «πρός χάριν του, επειδή στο άλσος αυτό αγάπησε την 'Ιώ, όνόμασαν το άλσος ιερό,—τό αφιέρωσαν στην 'Ιώ (και στο Δία)».—'Εμās όμως το «άλσος» όταν το ακούμε πάλι άλσος, μās άφήνει αδιάφορος.

— Το Λύκειος, αφήνεται άνεμνήνευτο. Μά το «Λύκειος» περιέχει σεβασμό και είναι απόδειξη και προτροπή σεβασμού προς τον θεό 'Απόλλωνα: θά πει: «που προς τιμήν του 'Απόλλωνα οι άργειοι την όνόμασαν Λύκειο». 'Αφήνεται όμως ο σεβασμός, παραβλέπεται και ο χαρακτήρας του γέρου Παιδαγωγού, κλπ.

— Πολυχρύσους. 'Αν τ' άφήσουμε «πολύχρυση», χάνει. Δεν σημαίνει το «πάμπλουτη» — «χρυσάφι ολόγιμη» — «παντοδύναμη».

— Φάσκειν. Ούτε αυτό έρμηνεύεται.

— Φάσκειν όράν, έγινε «νά την».

— Στο στίχο 10, το βάρος πέφτει στο «πολύφθορον», όχι στο «τόδε» όπως το έχει ή έρμηνεία του. 'Ο Παιδαγωγός, δεν θέλει να του δείξει το παλάτι του τόσο, όσο θέλει να του υπομνήσει τή συμφορά και το χρέος του άρα, πρώτα.

— Πολύφθορον. 'Αν το εξήγησουμε «αίματοραίνιστον», γίνεται αδιάφορο, δεν καταλαβαίνουμε το αίμα που χύθηκε. «Πολύφθορον» όμως θά πει «αυτό που έχει ύποστει και ύφισταται ακόμα συμφορές» (ή βασιλική γενιά), όχι αυτό που γίνεται άπλώς τόπος (μπορεί και συμπτωματικά) αίματοχυσίας.

— Ομαίμον και κασιγηήτης Είναι μιá έντονη δήλωση = «μη το ξεχνάς», ότι πρόκειται περι προσώπου του ίδιου γένους, και επί του προκειμένου ύπόμνηση περι του ίδιου χρέους. 'Αν ή ύπόμνηση αυτή σε μās πιά δεν λέει τίποτε, όμως το «αυταδέρφης» που πάλι δεν λέει, δεν έχει ούτε την τρυφερότητα που έχει άπλώς το «άδερφή» ή το άπλό: «'Ηλέκτρα».

— 'Ηνεγκα δεν θά πει άπλώς «σε πήρα», αλλά «σε μετέφερα με τά χέρια μου: ήσουν μικρός και σε κουβάλησα άγκαλιά, με κίνδυνο και δυσκολίες. Παρατρέχεται όμως. 'Ολη ή τραγικότητα και ή δυσκολία τής στιγμής χάνεται.

— Έξεθερεάμη. Δεν λέει «έθρεψα», που θά σήμαινε άπλώς έθρεψα. Είναι μέσης φωνής το ρήμα για να δηλωθεϊ ότι ή ένεργεια τής πράξης αυτής μεταβαίνει πάλι στον παιδαγωγό. 'Αρα θά πει «σε μεγάλωσα για να εκπληρωθεϊ ο έγκάρδιος πόθος μου και σκοπός».

— Τοσόνδε ές ήβης δεν θά πει το — άπλό γεγονός — «μεγάλω». Θά πει «σε τέτοια ήλικία ώστε να μπορείς». Το «μεγάλω» είναι άχρωμο. Το «τοσόνδε ές ήβης» έχει μέσα του το «κοπίασα», το «έπί τέλους πιά» το «άντε πιά τώρα» το «τώρα πιά μπορείς».

— Σαφή θά πει: τά κελαιδήματα που, που και που κανένα, ξεκομμένο δώ και κει ακούγονταν ως τώρα, τώρα πιά έχουν γενικευθεϊ. Κι αν δεχτούμε ότι το «άκου» άποδίδει το νόημα αυτό, το καταφέρνει κάνοντας το στίχο του, και τον προηγούμενο, δυσνόητους. (Τό «ζυπνάει» έχει άντικείμενο, και ποιό; ή όχι:).

— Εύφρονη θά πει εύφροσύνη, άγαλλίαση. «Εύφρονη άστρων» θά πει «ή άστροφεγγιά που προκαλει άγαλλίαση» «Μέλαινα εύφρονη, άστρων» θά πει «ο ούρανός ο ολόγιμος άστρα, που χύνουν άγαλλίαση στην ψυχή, τή νύχτα που δεν έχει φεγγάρι». Μπορεί αυτό να είναι το ίδιο με το «τής μαύρης νύχτας τ' άστρα»;

ΚΩΣΤΑΣ ΤΟΠΟΥΛΗΣ

ΣΑΙΞΠΗΡ ΑΠΟΣΤΕΙΡΩΜΕΝΟΣ

—Φύσα, γούμ, το μονοδάβλι
—Τό φυσάω, μιά δέν ανάβει

Κατ' άρχήν χειροκροτούμε τīs Σκηνές που παίζουν έργα του Σαίξπηρ, για δυό λόγους. 'Ο πρώτος είναι ύποκειμενικός: τυχαίνει να χουμε μεταφράσει στη γλώσσα μας κάμποσα έργα από τον πλούσια κληρονομιά που μās άφησε ο μεγάλος αυτός μάστορης στην τέχνη του Αίσχύλου. 'Ο δεύτερος είναι ή πεποίθησή μας πως τά έργα αυτά είναι άθανάτα, ζωντανά νερό, πολύ εύεργετικό και σωτήριο, γνήσια, γερή πνευματική τροφή, άπ' αυτές που συμμορφώνουν τους ανθρώπους και τους κάνουν συνανθρώπους, που να τó καλύτερο που μπορεί να επιδώσει ή παιδεία μας και γενικά ο πολιτισμός. 'Απ' όλα τά ξένα έργα, συχνά άμφίβολης άξιας, που παρουσιάζει το 'Εθνικό μας Θεάτρο—έλληνικά του καιρού μας δεν παίζει—προτιμάμε κ' έμεις τον Σαίξπηρ και θά'χε γι' αυτό άνεπιφύλαχτο τον έπαινό μας, αν δε μās άπογοήτευε ο τρόπος που άνεβάζει αυτά τά έργα. Γιατί άφαιρεί ή έξουδετερώνει τά ζωντανά συστατικά τους κ' έτσι το καλό που πάει να προσφέρει με τό'να του χερι, το παίρνει πίσω με τ' άλλο. Το «Ρωμαίος και 'Ιουλιέτα» που'παίξε τελευταία είναι τυπικό παράδειγμα.

'Η κριτική γενικά δεν εύχαριστήθηκε άπ' αυτή την παράσταση. Τήν βρήκε κρύα, αδύνατη, όχι ζωντανή. Το βάρος τής δυσαρέσκειας της τó φόρτωσε στους ήθοποιούς, ιδιαίτερα στους πρωταγωνιστές. Αυτοί, κατά τή γνώμη τής κριτικής, βρέθηκαν έξω άπ' τó σαιξπηρικό κλίμα (σά να 'ταν αυτοί ύποχρεωμένοι να τó φέρουν μαζί τους το κλίμα από το σπίτι τους), και, όπως σημειώνει κάποιου κριτικού ή βιαστική πένα, «χρειάζονται ειδική μύηση σε κλασικά ποιητικά κείμενα». 'Η κριτική περιόρισε τήν εύθύνη στα όργανα κι άπόφυγε να θίξει το πνεύμα που ένσυνείδητα και θεληματικά άποστειρώσε τó έργο. Δεν τό'καμαν βέβαια κωμωδία από δράμα, όπως οι μάστοροι, στο «'Ονειρο», τον Πύραμο και τή Θίσιβη, όχι. Το δράμα έμεινε δράμα, δράμα σκοτεινό, αλλά με τήν 'άποστειρωσή' έχασε τή ζωντάνια του κ' έτσι ή παράσταση του ρωμάλου και σφρηγηλού αυτού έργου ήταν σαν μπαλασκαμμένο πλουμιστό πουλι στη βιτρίνα φαρμακείου.

Δέ φταίξανε οι ήθοποιοί, αν δεν έδόθηκε όπως πρέπει το έργο. Στο σημείο τούτο διαφωνούμε με τήν κριτική. Οι ήθοποιοί που είδαμε, από τους πρώτους ως τους τελευταίους ρόλους, είναι όλοι τους άξιοι καλλιτέχνες, κ' οι πρωταγωνιστές έχουν όλα τά προσόντα να νικούν σε μεγάλους άγώνες. 'Ανεξάρτητα όμως από τήν άξία των ήθοποιών, τά έργα του Σαίξπηρ είναι τόσο καλά σκαριά, που ταξιδεύουν ώραία πάνω στη Σκηνή με όποιοδήποτε πλήρωμα, φτάνει ο καπετάνιος να πηγαίνει με τον άέρα που φυσάει μέσα στο έργο. Μαθητές σχολείων με λιπαρά μέσα δίνουν παραστάσεις έργων του Σαίξπηρ και καταχειροκροτούνται. Πως μπορούσαν σπονδαίοι ήθοποιοί να ύστερήσουν ειδικά σ' ένα θεάτρο που'χει όλα τά μέσα τής πολυτέλειας; 'Αλλά δεν ύστερήσαν οι άνθρωποι. 'Απεναντίας, κατάφεραν πολύ καλά εκείνο που τους έπέβαλαν να κάμουν. 'Αν ή παράσταση τράβηξε άργά σαν παθιασμένη (κράτησε κοντά τρεις ώρες), αν ο Ρωμαίος μίλαγε και χειρονομούσε και σάλανε άργοσυρτα, όχι σαν έρωτευμένος νέος, παρά σαν βερέμης, ρομαντικός ή μπλαζές, σά δεμένος από το πόδι, όχι με τή μεταξωτή κλωστή που λέει ή 'Ιουλιέτα, παρά με παλαμάρι καραβιού: αν ή 'Ιουλιέτα έδειχνε συμμαζεμένη σαν να'θελε να διδάξει πως πρέπει να έρωτεύονται τά καθώς πρέπει κορίτσια: αν ο γερο-Καπουλέτος δεν άφησε να ζευμπίσει καθόλου ή ωμότητα τής τυραννικής έξουσίας του: αν ο Μερκούτιος, το φλύαρο αυτό πνεύμα του εύθυμου κυνισμού, έκαμε τά λόγια του έπιστημονικήν άνακοίνωση ή τ'άπε σαν καλός μαθητής κολλέγιο που λέει το ποιήμα του στις εξετάσεις: αν ή παραμάνα κατάπτε τή γλώσσα της σαν καπνεργάτρια που μπήκε στο γραφείο του διευθυντή: όλ' αυτά, έγιναν, γιατί αυτό θέλησε το πνεύμα τής σκηνοθεσίας, που κι αυτό ύποτάχθηκε στο γενικό πνεύμα που διέπτε το 'Εθνικό Θεάτρο και που ώραία τó παρουσιάζει, όπως θά ιδούμε παρακάτω, ή εισηγήση του διευθυντή του δραματολογίου του 'Οργανισμού του 'Εθνικού Θεάτρου στο θεατρικό πρόγραμμα.

Οι ήθοποιοί ύποτάχθηκαν άριστοτεχνικά στο πνεύμα τής διδασκαλίας και τους θαυμάσαμε μάλιστα γι' αυτή τους τήν ικανότητα και τó ήθος, που όχι μόνον είναι άναγκασμένοι να δέχονται τīs άδικες παρατηρήσεις τής κριτικής, παρά να νιώθουν και τήν πίκρα που ύποτάζουν τή δημιουργικότητα τής τέχνης τους στην έξουσία άποστειρωτικής τεχνικής. 'Αν ή